

„Evidence Based Crime Prevention“ šta (ne)djeluje, a šta obećava u kontekstu savremene prevencije kriminaliteta

Elmedin Muratbegović - *Univerzitet u Sarajevu*

Sažetak

Prevencija kriminaliteta predstavlja ideal moderne kriminološke nauke. Prevenirati neku asocijalnu pojavu predstavlja teško ostvarivi imperativ savremenih agencija formalne socijalne kontrole. Nažalost, ovakva aktivnost je obično neplanska, teško mjerljiva i samim time i inhibirajuća u procesu evaluacije. S tim u vezi, u ovom članku, prikazat ćemo pregled nekih novijih istraživanja na polju tzv. „Evidence Based Crime Prevention“, odnosno preventivnim aktivnostima zasnovanim na relevantnim modelima (dokazima, informacijama). Koncept aplikativne kriminologije danas razvija mnoge preventivne modele unutar socijalnog i situacijskog modula ove nauke. Međutim, nažalost primjena ovim modela, naročito u zemljama tranzicije ne daju adekvate rezultate što potvrđuju stope registriranog kriminaliteta ali i ispitivanja javnog mnijenja o povjerenju građana spram policije. Problematika je utoliko složenija što je većina preventivnih modela aplicirana u ove zajednice (what works), ali bez prethodne analize socijalnih i drugih specifikuma svake od njih (... for whom and in which conditions). Ovim kratkim člankom pokušat ćemo približiti stručnoj javnosti neke od najkonkretnijih kritika ovih modela.

Ključne riječi

prevencija kriminaliteta, „Evidence Based“, „Campbell Collaboration“

Abstract - „Evidence based crime prevention“ what works, for whom, and which circumstances

Crime prevention should be rational and should be based on the best possible evidence. Crime prevention policy and practice is, on the whole, far from objective. Instead of being based on scientific evidence, the crime policy agenda is seemingly driven by political ideology, anecdotal evidence and programme trends. One would expect that decision makers would weigh heavily any available evidence on what works. How can a program that has produced no discernible evidence of effectiveness, as shown through numerous evaluations, be considered for implementation? *Evidence-Based Crime Prevention* seeks to change this by comprehensively and rigorously assessing the existing scientific knowledge on the effectiveness of crime prevention programmes internationally. The implementation of ‘evidence-based’ crime prevention into Criminological practice can be best understood in three stages: Initial Needs Analysis, Specific Project Analysis and Post Program Evaluation. The purpose of this paper is to present new concept of Crime Prevention within Non-Government sector. Paper is based on a literature review and review of SAGE on line Journals.

Key words

Crime Prevention, Evidence Based, Campbell Collaboration

1. Etabliranje «prevencije» kao primarne socijalne reakcije na kriminalitet

Ako posmatramo «prevenciju kriminaliteta» van njene kriminološke dimenzije, te ako pažnju fokusiramo na institucionalizaciju svih preventivnih postupaka, vidjet ćemo da se danas mnoge internacionalne organizacije upravo bave pitanjima vezanim za tu problematiku. Naime, prevencija kriminaliteta, kako globalnih sigurnosnih izazova (organizovani kriminalitet, terorizam, trgovina ljudima) tako i sigurnosti građana u svakodnevnim uslovima življenja u lokalnim zajednicama, teme su mnogih kongresa, savjetovanja i međunarodnih inicijativa uopšte. Ako «točak historije» vratimo samo nekoliko decenija ranije, vidjet ćemo da započinje rapidan proces instutucionalizacije «prevencije kriminaliteta».

Simboličkim početkom se zasigurno može smatrati aktivnost Organizacije ujedinjenih naroda (OUN), u okviru koje se uspostavljaju i prvi *Centri za promociju i istraživanje prevencije kriminaliteta*. Ova mreža popularno nazvana «*CPOUN Network*» uključuje i danas centre u Japanu (1962), Costa Rica (1975), Finland (1982), Uganda (1989), Beč (*Vienna-based Centre for International Crime Prevention – 1997*), Pojedine države formirale su, po ugledu na praksu OUN-a i vlastite Centre za prevenciju kriminaliteta od kojih je sigurno i najznačajniji zajednički *Međunarodni centar za prevenciju kriminaliteta* (eng. «*International Centre for the Prevention of Crime*») osnovan od strane vlada Kanade, Francuske i Regionalne Vlade Quebec. Ovaj Centar danas ima svoje partnere u Australiji, Južnoj Africi i Sjedinjenim Američkim državama (Hunsley, 2002).

Kao novija Institucionalizacija «prevencije kriminaliteta» pojavljuje se i oficijelna reakcija Evropske Unije (EU). Naime, u okviru EU, osnovana je *Mreža za prevenciju kriminaliteta* (eng. «*European Crime Prevention Network*») u toku 2001. godine, kao nastavak na dotadašnji debatni krug o *Evropskoj politici suprostavljanja kriminalitetu* (eng. «*European Crime Prevention Policy*») (Steward i Clark, 1997), (Knepper, 2005: 61).

U kontekstu ove studije, moramo naglasiti i Institucionalizaciju kriminoloških osvrta na sam postupak preveniranja zločina i teorijskog tretmana ovog fenomena. Internacionalizacija tretmana «prevencije kriminaliteta» dovela je do potrebe i sinteze pojedinih stavova kriminologa koji su se na različitim, nacionalnim nivoima, bavili ovom problematikom. S tim u vezi, prikazat ćemo neke od najsavremenijih pokušaja ujedinjavanja kriminologa u «*esnaf*» u pogledu problematike «prevencije kriminaliteta». Najpoznatiji «*kružok*» kriminologa koji su imali zadatak istražiti stvarne efekte preventivnih programa osnovan je u Philadelphia-i 2000. godine tzv. «*Campbell saradnja u oblasti prevencije kriminaliteta*» (eng. «*Campbell Collaboration in Crime Prevention*») (Welsh i Farrington, 2001).

2. «Campbell Collaboration in Crime Prevention»

Poznati naučnik, može se slobodno reći i savremenik mnogih generacija pa i one današnje, *Karl Popper* je u svojim tezama o razvoju društva, posebnu pažnju posvetio i problemu prevencije asocijalnih ponašanja u njemu. On je razvio jedan sasvim drugačiji pristup prevenciji kriminaliteta, koji je prvenstveno zasnovao na tzv. «*Cochrane Collaboration*» koja je djelovala na polju medicinskih nauka. Naime, u toku sedamdesetih godina XX stoljeća, *Archie Cochrane*, britanski epidemiolog, razvio je posebnu vrstu dijagnostike pacijenata kako bi se preduprijedila lutanja u medicini. Njegov koncept «*Evidence Based Medicine*» (Medi-

cina bazirana na valjanim studijama) razvio se u ustaljenu praksu, koja je ozvaničena knjigom koju je ovaj autor izdao 1972. godine.

On je tvrdio da da velika većina medicinara donosi odluke u dijagnostici i terapiji pacijenata, bez relevantnih uporišta u zvaničnim testiranjima na polju nauka kojima njihova oblast pripada (Dickersin, Manheimer, 1998: 316). Upravo, vođen ovakvim modelom, američki psiholog i statističar *Donald Campbell* etablira jedan novi pristup, koji ima za cilj da identičnu «*medicinsku metodologiju*» primjeni i na polju «*socio-patološke*» dijagnostike. Ovaj pristup primarno se odnosi na korištenje naučno relevantnih podataka, postupaka i metoda u njihovoj primjeni na «*krajnjeg korisnika*», što je u slučaju kriminaliteta usmjereno na proces edukacije, socijalnog rada i na cjelokupan sistem politike suprostavljanja kriminalitetu u jednom društvu. Ovakav pristup, u savremenoj kriminologiji je poznat kao prevencija kriminaliteta bazirana na naučnim-empirijskim dokazima (eng. «*Evidence Based Crime Prevention*»). Formirana «*Campbell Collaboration*» postaje internacionalni akademski kružok, koji okuplja kriminologe iz različitih zemalja svijeta, koji svojim djelovanjem upućuju na nove vidove prevencije kriminaliteta, bazirane na naučno isprobanim metodama, uslovima i subjektima. Djelovanja ove grupe su najjače izražena u sferi socijalne pomoći uopšte, obrazovanja i krivičnog pravosuđa u najširem smislu riječi (Sherman, Fingleton, McKenzie i Welsh, 2002).

Kako smo ranije napomenuli, ova «*Evidence Based Crime Prevention*», razvila se na platformi učenja socijalnog filozofa Karla Poppera. Upravo i korištenje medicinskih iskustava naslonjeno je na njegova učenja o jedinstvu naučnih dokaza (eng. «*Republic of Science*»), prema kojima se vlade mnogih zemalja neopravdano oslanjaju na strategije za «*socijalnu pomoć*» koju zasnivaju na prijedlozima koji proizilaze iz društvenih nauka.

Prema njemu, to je kardinalna greška. Zapravo, on smatra da naučnici iz domena društvenih nauka nemaju dovoljno znanja za adekvatne strategije iz domena socijalne politike uopšte ili znaju vrlo malo. Kasnije će, upravo učenik Karla Poppera, mađarsko-američki biznismen *George Soros*, na platformi ovih stavova, izgraditi reflektivni model prema kojem društvene nauke smatra «*metaforom laži*» (eng. «*False Metaphor*»). On naime tvrdi da postoji suštinska razlika između dokazivanja metodima društvenih i prirodnih nauka. Specifična pozicija čovjeka u društvenim istraživanjima, stavlja ga u poziciju «*dualizma*». Naime on je u toj opciji i subjekt i objekt istraživanja, te stoga prirodno utiče na rezultate tih istraživanja jer je «*dio toga*» (Soros, 1997: 46).

Njegova preokupacija predavanjima *Karla Popera* (Popper, 1945), koja je slušao na prestižnoj «*London School of Economy*», naročito ona o problematici «*Otvorenoga društva i njegovim neprijateljima*», opredjeljuju i ovoga, danas veoma poznatog finansijskog magnata, da se počne baviti pitanjima odnosa razvoja društvenih nauka i odluka koje donose vlade različitih zemalja. Kao što je opšte-poznato, Soros osniva fondaciju koju simbolički naziva - Otvoreno društvo (eng. «*Open Society*») koja i danas djeluje u više od trideset zemalja svijeta. Veliki broj orijentacija ove fondacije brine upravo za problematiku «*prevencije kriminaliteta*» ali na platformi održivih programa. On počinje djelovati još 1979. godine kada uspostavlja mnoge programe vezane za: vladavinu prava, demokratizaciju službi za provedbu zakona, antimarginalizaciju mladih, alkohol i zloupotrebu droga. Najpoznatiji institucionalni projekt je svakako «*Centar za proučavanje kriminaliteta, kulture i*

zajednice“, koji je uspostavljen u Litvaniji 1996. godine. Osim toga, on uspostavlja i neke centre koji za cilj imaju konkretne preventivne programe kao što je djelatnost njegovog „Otvorenog društva“ u aktivnostima premanentne prevencije korupcije u policiji¹. Kao zaključak promišljanja Georga Soros-a, možemo zaključiti da prema njemu, prevencija kriminaliteta u «otvorenom društvu» crpi svoje principe i metode iz relevantnih naučnih rezultata kriminoloških istraživanja ali i iz grešaka koje se primjete u njima (Soros, 2002).

Iz ovih razmišljanja može se naslutiti da se ovdje ne radi samo o «*Evidence Based Crime Prevention*», koja svoj korijen crpi iz medicinskih nauka, već da se učenja i stavovi Georga Soros-a, kroz njegov «*refleksni model*» naslanjaju na model finansijskog tržišta. Oba ova modela danas predstavljaju sastavni dio moderne kriminologije, tačnije njenog dijela koji se bavi prevencijom kriminaliteta (Knepper, 2005: 59).

Upravo iz ovog modela, nastaje i «nauka o prevenciji kriminaliteta» koju sistematski prvi put spominje Sherman 1998. godine (Sherman et al., 1998). U svom izvještaju prema Američkom Kongresu, Sherman po prvi put apostrofira i u samom izvještaju hipotezu u kojoj se pita: «*šta djeluje, šta ne djeluje a šta obećava u kontekstu mjera prevencije kriminaliteta*». Ovo je bio inovativni pokušaj, kojim se u nauci o prevenciji kriminaliteta počelo razmišljati na sistematski način. Nakon ovih inovacija, istraživanja i evaluacije o programima «prevencije kriminaliteta» su se na identičan način počele predstavljati i u Velikoj Britaniji i Australiji (Gant i Grabosky, 2000).

Iako tradicionalna kriminologija i iz nje proizašle teorije o prevenciji, ne govore precizno o historijatu podjele prevencije na socijalnu i situacijsku, ipak, prateći stavove i predavanja Karla Poppera može se zaključiti slijedeće. Njegova analiza tzv. socijalnih SITUACIJA i iz nje proizašla SITUACIONA LOGIKA koju Popper razvija primarno kao dio mikroekonomske analize, indirektno ukazuje na racionalnost ljudskog bića kao intervenirajuću varijablu.

Naime, on smatra da racionalno ponašanje nije konstanta u djelovanju svakog čovjeka ali da se može smatrati «principijelnom činjenicom». Njegova, situaciona logika kao platformu uzima fizičko okruženje, odnosno fizički-materijalni svijet, koji je za nekoga «imovina» a opet, s druge strane za određene osobe «privlačna meta» Sve ovo odvija se u socijalnom svijetu, u kome odnose kontrolišu socijalne (društvene) institucije kreirajući socijalni karakter datoga društva, ali i samo fizičko okruženje u njemu (Popper, 1992: 80).

Iako se danas mnogi modeli neselektivno primjenjuju u većini manje razvijenih zemalja, upravo vođeni Sherman-ovim pitanjem: šta djeluje u prevenciji «*what works*», ipak se moramo teorijski nasloniti na jednu kriminološku teoriju, koja ima arhaički prizvuk važnosti društvenog konteksta pojave na koju se djeluje. Radi se o učenjima Pawson i Tilley-a iz 1997. godine prema kojima nije dovoljno zaključiti da jedan program prevencije djeluje i koristiti tu činjenicu za njegov «izvoz» u druge države (Sherman i Strang, 2004: 590).

¹ Otvoreno društvo BH je finansiralo i studiju Otvoreno o policiji i korupciji (Overtly about Police and Corruption), koja je realizirana u okviru aktivnosti Udruženja diplomiranih kriminalista BiH.

Prema njima, važno pitanje za valjanu prevenciju kriminaliteta je osim Sherman-ovog «*what works?*» (šta djeluje?) i «*what works for whom in what circumstances?*» (šta djeluje za koga i u kojim uslovima). Ovo se pokazalo, nažalost istinito u Bosni i Hercegovini, u kojoj je zabilježen veliki broj aplikacija iz programa Community Policing (Rad policije u zajednici) ali niti jedna nije dala očekivane rezultate, što pokazuju zvanične statistike kriminaliteta i studije o «latentnom kriminalitetu» (tamnoj brojci). Ipak se može zaključiti da, kako reče poznati savremenik moderne kriminologije King (2000), preventivni programi se od strane nekih vlada implementiraju na način da budu «*rađe brzi i jeftini*» (King, 2000: 55).

Upravo se ovakva konstatacija može donijeti i za većinu tranzicijskih zemalja u kojima su neselektivno, ne poštujući tradiciju «Evidence Based Crime Prevention» (Soros, 2000), o kojoj smo govorili kao neophodnoj pozadini za svaku uspješnu prevenciju danas, apliciraju različiti preventivni programi bez prethodne «sondaže» terena. Ovdje naravno mislimo da sve one pripremne elemente koje treba obaviti prema zajednici da bi se utvrdila njena kohezija, povjerenje spram vlasti, posebno policije i drugih elemenata koji fundiraju uspješne preventivne rezultate.

Ovo nažalost nije bio slučaj niti u jednom slučaju prevencije kriminaliteta u Bosni i Hercegovini, a kao dokaz za takvu tvrdnju možemo iznijeti i statistički signifikantan porast registriranog kriminaliteta od strane policije u zadnjih desetak godina, porast nepovjerenja prema policiji, porast korupcije u policiji i među građanima uopšte. (Maljević, et.al, 2006). Ovdje treba dodati i porast stepena nesigurnosti i straha među građanima iz godine u godinu, naročito kada je u pitanju «strah od kriminaliteta» (Muratbegović, 2004).

Upravo stoga i Evropska Unija u svojim dokumentima posebnu pažnju posvećuje preventivnim programima koji su bazirani na mjeranju straha od kriminaliteta, kao primarnog pokazatelja sigurnosti u zajednici, dok se statistike kriminaliteta smatraju sekundarnim pokazateljem. Ovo bi trebao biti dovoljan putokaz u kom smjeru bi se trebala kretati strategija preventivnog djelovanja policije u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini.

Ovaj kratki članak, težište baca na dobru praksu i kritički orjentisana zapažanja. Da li će imati značaj u praksi zavisi od mnogo čega!? Ostanimo i zaključimo na prvom kauzalnom odgovoru, ovaj članak nažalost pročitat će oni koji nemaju moć implementirati dobru praksu. Jedno je sigurno, Bosna i Hercegovina, ovim tempom razvoja, ostat će destinacija za sve loše tendencije koje dolaze sa svih strana svijeta, bilo da se radi o drogama, korupciji, terorizmu, pranju novca i drugim devijacijama, ali i lošim programima kojima bi se stanje trebalo promijeniti.

4. Literatura

1. Dickersin, K, Manheimer, E., (1998), «The Cochrane Collaboration: Evaluation of the Health Care and Services Using Systematic Reviews of the Results of randomized Trials», Clinical Obstetrics and Gynecology, 41, 315-331. Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
2. Gant, F., Grabosky, P. (2000), «The Promise of Crime Prevention», Canberra, Australian Institute of Criminology, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.

3. Hunsley, T., (2002), «Crime Prevention in an Age of Insecurity», Montreal, Quebec, Canada, International Centre for the Prevention of Crime, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
4. King, M. (2000), «Do British Criminologists Really Lose Their Critical Faculties? A Replay to adam Crawford», *Social Work in Europe*, 7, 55-58, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
5. Knepper, P. (2005), «Crime Prevention in a Multinational Open Society», *International Criminal Justice Review*, Vol 15, 1, 58-74, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
6. Muratbegović, E. (2004), *Strah od kriminaliteta – kriminološki osvrt*, Zbornik radova, VŠUP, Beograd
7. Muratbegović, E. (2003), «Policija u prevenciji kriminaliteta na razini lokalne zajednice, studija slučaja – Kanton Sarajevo», (Magistarski rad), Fakultet kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
8. Popper, K. (1945), «The Open Society and its Enemies», London, Routledge, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
9. Popper, K. (1992), «In the Search of a Better World: Lectures and Essays from Thirty Years», London, Routledge, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
10. Sherman, L., Gottfredson, D., MacKenzie, D, Eck, J., Reuter, P., Bushway, S. (1998), «Preventing Crime: What Works, What doesn't, What's promising », Washington D.C., National Institute of Justice, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
11. Sherman, L., Strang, H. (2004), «Verdicts or Inventions?: Interpreting Results from Randomized Controlled Experiments in Criminology», *American Behavioral Scientist*, 1, vol. 47, 575 - 607.
12. Sherman, L., Farrington, D., MacKenzie, D, Welsh, B. (2002), « Evidence-based Crime Prevention», London, Routledge, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
13. Soros, G. (1997), «The Capitalist Threat», *Atlantic Monthly*, 279, 45-58, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
14. Soros, G. (2002), «Open Society, Reforming Global Capitalism», London, Little, Brown, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
15. Steward - Clark, J. (1997), «Crime Prevention in the European Union», *European Journal on Criminal Policy and Research*, 5, 43-48, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.
16. Welsh, B., Farrington, D. (2001), «Toward an evidence-based approach to preventing crime», *Annals of the American Academy of political and Social Science*, 578, 158-173, Preuzeto 21. Novembra 2007, sa SAGE Publication.